

ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛИСТИКИ
МОСКОВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМЕНИ М. В. ЛОМОНОСОВА

СТИЛИСТИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ
МЕЖДУНАРОДНОГО КОМИТЕТА СЛАВИСТОВ

ISSN 2312-9751

Ежегодный международный научный журнал

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТИЛИСТИКИ

№ 8

Факультет журналистики
Московского государственного университета
имени М. В. Ломоносова

Москва 2022

METASTILISTIKA I METAPOETIKA BOSNE I HERCEGOVINE: 1970–2020

Analiza metastilistike (discipline koja se bavi proučavanjem stilistike – stilističkog, stilskog i ekspresivnog potencijala jezika) i metapoetike (discipline koja kao predmet istraživanja ima poetiku – unutrašnju strukturu teksta) Bosne i Hercegovine u posljednjih pedeset godina sastoji se od dva dijela. Prvi dio tiče se ispitivanja u okviru uslovno nazvane «Sarajevske stilističke škole» (do 1992) i centara u Banjaluci, Bihaću, Istočnom Sarajevu, Mostaru, Sarajevu, Tuzli i Zenici (poslije 1992). U drugom dijelu prezentiraju se stavovi autora iz Bosne i Hercegovine o najvažnijim stilističkim, stilskim i poetičkim pojmovima, kategorijama, pitanjima i aspektima (kao što su stilistika, stil, ekspresivnost, stilistička vrijednost, izbor, stilska varijanta, stilistički kontekst, stilistički nivo, književni stil, vrste poetičkih istraživanja, poetički postupci i sl.).

Ključne riječi: metastilistika, metapoetika, stilistika, poetika, stilska diferencijacija, stil, funkcionalni stil, lingvostilistika, književna stilistika, lingvistika, teorija književnosti, Bosna i Hercegovina, 1970–2020.

МЕТАСТИЛИСТИКА И МЕТАПОЭТИКА БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЫ: 1970–2020

Анализ метастилистики (дисциплины, занимающейся изучением стилистических, стилевых и экспрессивных возможностей языка) и метапоэтики (дисциплины, предметом которой является поэтика – внутренняя структура текста) состоит из двух частей. Первая часть относится к исследованиям в рамках условно названной «Сараевской стилистической школы» (до 1992 г.) и центров в Бая-Луке, Бихаче, Мостаре, Сараеве, Тузле и Зенице (после 1992 г.). Во второй части представлены взгляды авторов Боснии и Герцеговины на важнейшие стилистические, стилевые и поэтические вопросы и аспекты (такими являются стилистика, стиль, экспрессивность, стилистическая ценность, выбор, стилиевой вариант, стилистический контекст, стилистический уровень, литературный стиль, виды поэтических исследований, поэтическое приемы и т. п.).

Ключевые слова: метастилистика, метапоэтика, стилистика, поэтика, стилевая дифференциация, стиль, функциональный стиль, лингвостилистика, литературная стилистика, лингвистика, теория литературы, Босния и Герцеговина, 1970–2020.

Branko Tosovic
(University of Graz, Austria)

METASTYLISTICS AND METAPOETICS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA: 1970–2020

The analysis of metastylistics (a discipline that studies the stylistic, style and expressive potential of language) and metapoetics (a discipline that has poetics as its subject of research – the internal structure of the text) consists of two parts. The first part concerns research within the conditionally called «Sarajevo Stylistic School» (until 1992) and centres in Banja Luka, Bihać, Mostar, Sarajevo, Tuzla and Zenica (after 1992). The second part presents the views of authors from Bosnia and Herzegovina on the most important stylistic, style and poetic issues and aspects (stylistics, style, expressiveness, stylistic value, choice, stylistic variant, stylistic context, stylistic level, literary style, types of poetic research, poetic procedures, etc.).

Key words: metastylistics, metapoetics, stylistics, poetics, style differentiation, style, functional style, linguostylistics, literary stylistics, linguistics, theory of literature, Bosnia and Herzegovina, 1970–2020.

O Razvoj stilistike i poetike u Bosni i Hercegovini od 1970. do 2020. može se podijeliti na preddisolucijsku (1970–1990), disolucijsku (1991–1996) i postdisolucijsku fazu (1997–2020). Preddisolucijski period predstavlja razdoblje interkulturalnosti u kome su stilistika i poetika dostigle najviši nivo razvoja u istoriji ovoga područja. U disolucijskoj fazi započeo je rat u bivšoj Jugoslaviji, koja se u njemu raspala, pa je bivša republika Bosna i Hercegovina proglašena za novu državu. To je bilo vrijeme rasula na svim nivoima, pa i na jezičkom, stilističkom i poetičkom. U postdisolucijskom vremenu dolazi do formiranja novog stručnog kadra u tri nacionalna korpusa (bošnjačkom, hrvatskom i srpskom).

I. Institucionalizacija

1. Najznačajniji književni, stilistički i poetički centar Bosne i Hercegovine druge polovine XX vijeka bilo je svakako Sarajevo.¹

¹ Značajan doprinos metastilistici i metapoetici dali su u ovome periodu sarajevski poetikolozi, književni kritičari, istoričari književnosti, književnici, lingvisti, lingvistilističari kao što su: Džemaludin Alić (1947–2017), Midhat Begić (1911–1983), Đenana Buturović (1934–2012), Enes Duraković (1947–), Esad Duraković (1948–), Hatidža Dizdarević Krnjević (1936–), Miloje Đorđević (1938–), Mira Đorđević (1939–), Dejan Đuričković (1938–2017), Sulejman Grozdanić (1933–1996), Senahid Halilović (1958–), Alija Isaković (1932–1997), Miljenko Jergović (1966–), Hanifa Kapidžić Osmanagić (1935–2019), Dževad Karahasan (1953–), Marina Katnić Bakaršić (1960–), Enver Kazaz (1962–), Čedomir Kisić (1924–2013), Svetozar Koljević (1930–2016), Nikola Koljević (1936–1997), Sanjin Kodrić (1978–), Nikola Kovač (1936–2007), Miloš Kovačević (1953–), Tvrtko Kulenović (1935–2019), Nazif Kusturica (1928–), Razija Lagumdžija (1925–1995), Džemaludin Latić (1957–), Branko Letić (1943–), Slavko Leovac (1929–2000), Josip Lešić (1929–1993), Zdenko Lešić (1934–2018), Ivan Lovrenović (1943–), Vojislav Maksimović (1935–), Juraj Martinović (1936–), Branko Milanović (1930–2011), Milivoje Minović (1924–1994), Nirman Moranjak-Bamburać (1954–2007), Malik Mulić (1917–1980), Hasnija Muratagić-Tuna (1951–), Gordana Muzaferija (1948–2008), Lejle Nakaš (1966–), Salko Nazečić (1904–1979), Muhamed Nezirović (1934–2008), Mile Pešorda (1950–), Novica Petković (1941–2008), Rajko Petrov Nogo (1945–), Vahidin Preljević (1975–), Zvonimir

Metastilistička i metapoetička istraživanja u okviru ove urbane sredine mogu se kratko i uslovno (jer podrazumijevaju takođe poetiku sa teorijom književnosti) nazvati Sarajevskom stilističkom školom (SSŠ) ili Sarajevskim stilističko-poetičkim krugom (mi smo se opredijelili za prvo). Radi se o ispitivanjima koja nisu nastala na bazi nekog programa i manifesta, već dolaze kao usmjerenje u okviru jednoga prostora i u jednome vremenu; nije u pitanju manifestaciono zasnovana škola, već naučna orijentacija stilističara, poetikologa i književnih teoretičara Sarajeva. SSŠ je imala nekoliko faza razvoja: pripremni period (1945–1969), formiranje (1970–1980), zlatno doba (1981–1991), raspad (1992–1996), oživljavanje (1997–2020). Odlikovale su je širina zahvata (lingvistička stilistika, književna stilistika, poetika), raznovrsnost individualnih usmjerenja (serbokroati, slavisti, romanisti, germanisti, orijentalisti, anglisti, filozofi, estetičari),² plodna časopisna aktivnost (*Pregled, Izraz, Odjek* i dr.), međunacionalni dijalog, interkulturalna difuzija, institucionalna podrška (Filozofski fakultet, Institut za jezik, Institut za književnost), prožimanje metastilistike i stilistike, metapoetike

Radeljković (1943–), Muhsin Rizvić (1939–1994), Meša Selimović (1910–1982), Branko Stojanović (1948), Midhat Šamić (1907–1999), Narcis Saračević (1973–), Amela Šehović (1973–), Luka Šekara (1940–2012), Pero Šimunović (1949–2012), Milan Šipka (1931–2011), Neđo Šipovac (1938–2010), Ilija Tanović (1942–2010), Stevan Tontić (1946–2022), Branko Tošović (1949–), Staniša Tutnjev (1942–), Elbisa Ustamović (1936–), Hanka Vajzović (1949–), Marko Vešović (1945–), Radovan Vučković (1935–2016), Jovan Vuković (1905–1979), Ljubomir Zuković (1937–2019) i dr.

² Posebnu notu SSŠ dali su filozofi: Ivan Foht (1927–1992), knjigom *Uvod u estetiku* (1980 [1972]) i *Tajna umjetnosti* (1976), Kasim Prohić (1937–1984), prije svega monografijama *Apokrifnost poetskog govora* (1974), *Figure otvorenih značenja* (1976), *Filozofsko i umjetničko iskustvo* (1985), Abdulah Šarčević (1929–2021) radovima iz hermeneutike i studijom *Kritika filozofije i teorija moderne: filozofski fragmenti* (1985), Muhamed Filipović (1929–2019) knjigom *Devetnaest etida posvećenih Mihailu Mihailoviču Bahtinu: istraživanja o jeziku i čovjeku* (2006), Sulejman Bosto (1950–) monografijom *Hermeneutička teorija jezika* (1984), Risto Tubić (1933–2018) studijom *Književnost i istorija* (2003) i dr.

i poetike. U njoj je ponekad teško povući oštru granicu između književnika i istraživača, jer su neki autori bili istovremeno i književnici i književni kritičari, npr. Miljenko Jergović, Dževad Karahasan, Tvrtko Kulenović, Mile Pešorda, Rajko Petrov Nogo, Stevan Tontić i dr.

2. Pripremu za formiranje sarajevske stilističke škole izvršili su radom na Filozofskom fakultetu u Sarajevu Meša Selimović od 1947, kao jedan od prvih nastavnika (zajedno sa Salkom Nazečićem), Boško Novaković (1905–1986) od 1953. do 1959. i Dragiša Živković (1914–2002) od 1957. do 1966. godine. Temelje sarajevske lingvostilistike najviše su udarili Jovan Vuković, Zdenko Lešić i Novica Petković. Formiranju lingvističke struje SSŠ posebno je doprinio Jovo Vuković radovima s kraja 60-ih i početka 70-ih godina XX vijeka. Zasnivanje SSŠ podstakao je Malik Mulić prelaskom iz Zagreba i uvođenjem na Odsjeku za slovenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta dvosemestralnog predmeta iz stilistike. U SSŠ ovoga perioda (1970–1990) može se izdvojiti nekoliko pravaca – a) metapoetički (u širem smislu): Midhat Begić, Svetozar Koljević, Nikola Koljević, Nikola Kovač, Slavko Leovac, Branko Milanović, Staniša Tutnjević, Radovan Vučković..., b) lingvometapoetički – Zdenko Lešić, Novica Petković, Tvrtko Kulenović..., c) lingvometastilistički – Jovan Vuković, Malik Mulić..., d) funkcionalnostilistički: Branko Tošović...

Široko zasnovana i razgranata, škola se raspala time što su jedni autori umrli, a drugi otišli iz grada na Miljacki. Na SSŠ posebno je razorno djelovao rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1996, tokom koga je Sarajevo napustio veliki broj stručnjaka. Od 1996. počinje da se formira nova generacija, ali uglavnom mononacionalno orijentisana, bez one prethodne izrazito multikulturalne komponente, dominantne u zlatno doba SSŠ. Ona je 90-ih godina XX stoljeća prerasla najvećim dijelom u tri (dosta) odvojene poetsko-stilističke struje izrazito nacionalno obojene: bošnjačku, hrvatsku i srpsku. Osim toga, podjela Bosne i Hercegovine na dva entiteta dovela je do toga da se sve više potencirala nacionalna diferencijacija jezika i književnosti.³

³ Npr. sve se više spominje *književost Republike Srpske*, o čemu je pisao Staniša Tutnjević (2013^b:

Poseban doprinos SSŠ jugoslovenskoj metastilistici i metapoetici sastoji se u prezentiranju i tumačenju 80-ih godina najnovijih metastilističkih i metapoetičkih pravaca i škola u svijetu, prije svega ruskog formalizma i tartusko-moskovske semiotičke škole (Novica Petković), stilističke kritike (Zdenko Lešić), nove kritike (Nikola Koljević), fenomenološkog pristupa književnom djelu (Zdenko Lešić), francuske strukturalističke kritike (Nikola Kovač), sociološkog pristupa književnom djelu (Nikola Kovač), engleske kritičke vizije (Nikola Koljević), teorije recepcije (Tvrtko Kulenović), funkcionalne stilistike (Branko Tošović). SSŠ dala je prilog jugoslovenskoj metastilistici i metapoetici nizom prevoda sa stranih jezika, recimo: Pierre Guiraud: *Stilistika* (1964^a),⁴ Gaston Bachelard: *Poetika sanjarije* (1982⁻), J. N. Tinjanov: *Problemi stihovnog jezika* (1990⁻), Georg Lukacs: *Teorija romana* (1999⁻), Peter Sloterdijk: *Poetika rađanja* (1990⁻), Peter Sloterdijk: *Tetovirani život: Dva predavanja o poetici rađanja* (1990⁻), Eugen Vance: *Roland i poetika pamćenja* (1989⁻), Katica Čulavkova: *Moja poetika: autopoetički ogled* (2007⁻) i dr.

Tradicije, usmjerenja i metode SSŠ nastavili su u postdisolucijskom periodu (a) na lingvostilističkom nivou u Banjaluci Mirjana Stojisavljević (1956–), u Sarajevu Marina Katnić Bakaršić, Amela Šehović, Hasnija Muratagić-

181–197). On ističe da taj pojam sadrži u sebi samo sinhronijske pretpostavke (od vremena kada se RS nastala pa nadalje) ali da ne može opstati bez dijahronijskog aspekta (unazad i naprijed od nastanka RS; Tutnjević 2013^b: 184). Stoga bi se u perspektivi mogla uobličiti samoodrživa književna cjelina pod imenom *književnost Republike Srpske*, koja bi funkcionisala i u sinhronijskoj i u dijahronijskoj dimenziji, a obuhvatala bi cjelokupno srpsko književno stvaralaštvo u Bosni i Hercegovini od početka do te zamišljene vremenske tačke.

⁴ Zbog velikog broja bibliografskih jedinica i ograničenog prostora predviđenog za ovu analizu u spisak literature uključeni su samo (a) radovi koji se citiraju navođenjem broja strane/strana, npr. Begić 1980: 5, b) knjige bosanskohercegovačkih autora čiji se naslovi ekspliciraju, recimo *Velika sinteza* (1974), c) radovi značajni za dato istraživanje. Bibliografske jedinice koje nisu ušle u popis literature označene su indeksnom crticom iznad godine, tipa Marković 1985⁻. Kompletan bibliografija biće objavljena u posebnoj monografiji.

Tuna, (b) u oblasti metapoetike Enver Kazaz, Sanjin Kodrić, Dževad Karahasan, Narcis Saračević, Vahidin Preljević i dr.

3. U Sarajevu je u posljednje dvije decenije (a) odbranjeno nekoliko doktorskih disertacija na različite teme: jezik i stil djela *Bulbulistan* Fevzija Mostarca (Haverić 2011⁵), jezik i stil Dževada Karahasana (Jarić-Bašić 2020⁶), poetika gazela u *Divanu* Ahmeda Taliba Bošnjaka (Mašić 2017⁷), poetika palestinske poezije otpora u djelu Mahmuda Derviša (Sarajkić 2014⁸), stilistika bosanskohercegovačkog putopisa XX vijeka (Puriš 2013⁹), transpozicija strukturalnih i ontoloških metafora iz romana *Derviš i smrt* i njihov engleski prijevod (Kajtažović 2021¹⁰),⁵ (b) napisan niz magistarskih radova o pitanjima kao što su: arapska stilistika u djelu Hasana Kafije Pruščaka (Mujić 2005¹¹), generativna poetika i generativna teorija pripovijedanja: eksplikacija modela na djelima Hamze Hume *Slučaj Raba Slikara*, Envera Čolakovića *Legenda o Ali-paši*, Nedžada Ibrišimovića *Ugursuz* i Džemaludina Alića *Demijurg* (Agić 1997¹²), jezik i stil reklamnih poruka (Hodžić 2014¹³), jezik, stil i motivi bosanskih usmenih balada Parryjeve zbirke (Veispahić 2019¹⁴), Kalvinova poetika metamorfoze u trilogiji *Naši preci* (Ivičević 2018¹⁵), poezija i poetika Abdulaha Sidrana (Ovčina 2005¹⁶), stilistika hiperteksta – multimedijalni diskurs internet-književnosti (Saračević 2013), (c) nastao priličan broj diplomskih radova posvećenih pitanjima kao što su: Eliot i Yeats – poetika prevoda (Brkan 2021¹⁷), lingvistička stilistika u nastavi bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika¹⁸ i književnosti (Hubijar 2016¹⁹), metafora u ruskom političkom govoru (Rarogijević 2014²⁰), poetika egzistencijalizma u djelima Vladana Desnice *Proljeće Ivana Galeba*, Ranka Marinkovića *Kiklop*, Vitomira Lukića *Hodnici svijetloga praha* i *Album* (Frljak 2017²¹), poetika i politika neiskazivog – pripovjedni tekst u zamci Narcisovog ogledala (Hakalović 2011²²), poetika i politika roda u bošnjačkoj pripovjednoj književnosti od kraja XIX do sredine XX stoljeća (Softić 2011²³), poetika neoklasicizma u poeziji Ahmada Shawqija (Kurtanović 2018²⁴), poetika

nove osjećajnosti i autobiografski iskaz u pričama Darija Džamonje (Balić 2015²⁵), poetika romana Agote Kristof: *Velika bilježnica*, *Dokaz i Treća laž* (Beširević 2016²⁶), stil u pripovijetkama Zije Dizdarevića (Mujčić 2018²⁷), teorija metafore / metafora teorije – na osnovu studije Paula Ricoeura (Kadić 2010²⁸).

4. Drugi bosanskohercegovački centri nisu kao Sarajevo imali tako jak i širok krug istraživača. Tokom i nakon rata (1992–1996) došle su nove generacije u lingvističkoj metastilistici, književnoj metastilistici i metapoetici Banjaluke, Bihaća, Mostara, Tuzle i Zenice.

5. Na razvoj književne metastilistike i metapoetike u Banjaluci pozitivno su uticali (a) dolazak niza istraživača iz Sarajeva (Branko Letić, Branko Milanović, Luka Šekara, Nedo Šipovac, Dejan Đuričković i dr.) i (b) gostovanja iz Srbije, između ostalog i onih koji su do tada živjeli i radili u BiH (Vojislav Maksimović, Svetozar Koljević, Ljubomir Zuković i dr.).⁷ Predrag Lazarević (1929–2014) najizrazitiji je predstavnik onih autora koji su stasali u Banjaluci, tu radili i završili karijeru. Za poetiku su posebne značajne njegove knjige *Čitanje kao preispitivanje* (1988) i *Andrić o Bosni* (2010). Originalnost pristupa Mladena Šukala (1952–) leži u orijentaciji na tumačenje regionalizma, regionalne (zavičajne) književnosti (Šukalo 2015). On je analizirao književno nasljeđe Srpske Krajine, bavio se pitanjima teksta i konteksta (*Okviri i ogledala*, 1990), poetike stranosti u djelu Miodraga Bulatovića (*Odmrzavanje jezika*, 2002), idiopoetike kao što je poetika distance (Šukalo 1983), poetike XX vijeka (Šukalo 1999²⁹) i dr. Preveo je sa francuskog knjigu Julije Kristeve *Crno sunce. Depresija i melanholija* (1994³⁰). Ranko Risojević (1943–) najviše se interesovao za poeziju. Svoje poetičke stavove objedinio je u knjizi *Duhovni tragovi: osvrti, prikazi, preispitivanja* (2008). Posebnu pažnju zaslužuje *Poetika malih stvari* (Risojević 2008: 116–128), posvećena književnom portretu Ranka Pavlovića, za čiji stil kaže da je izrazito likovno orijentisan, da se odlikuje klasičnim, atributskim karakterisanjem imenice te andrićevskim paralelnim pridjevskim odredbama (Risojević 2008: 122). Risojević analizira poetiku mraka

⁵ Iako se istraživanje odnosi na period 1970–2020, u nekim slučajevima uzeti su u obzir i radovi iz 2021. godine.

⁶ U ovakvim kontekstima ostavljaju se nazivi koje autor koristi.

⁷ Banjalučku lingvostilistiku analizirao je Goran Milašin u monografiji *Stilističke komisije* (Moskva, 2022).

u zbirci poezije Predraga Bjeloševića *U strahu od svjetlosti*, 2001 (Risojević 2008: 182–184). Poetičkim i stilističkim istraživanjima u Banjaluci dali su pečat Milenko Stojčić (1956–2019), Mirjana Stojisavljević, Nataša Glišić (1973–), a od mlađih Goran Milašin (1982–), Danijel Dojčinović (1986–), koji su zahvaljujući kvalitetnim radovima, istraživačkoj energiji i analitičkom elanu postali članovi Stiliističke komisije Međunarodnog komiteta slavista. U Istočnom Sarajevu (na Palama) ističu se prilozi Milanke Babić (1962–) o lingvostilistici, odnosu ekspresivnosti i eksklamativnosti, jeziku pojedinih pisaca i dr. U analizama koje dolaze iz Republike Srpske jedna se oblast posebno ističe – tropika. Najviše je radova posvećeno metafori, prije svega pojmovnoj (identifikacija i formulisanje pojmovnih metafora u korpusu sastavljenom od tekstova na engleskom jeziku tehnike – Igruntinović 2020), pojmovna metafora virusa u terminima informacione tehnologije u srpskom i engleskom jeziku – Stojkanović 2015), odnosu metafore i filozofije (Živanović 2011), metafore i revolucije (Živanović 1987), metafori Drugog (Živković 2014), metafori porodice (Savić 2021), metafori tvrđičluka (Dragomirović 2009). Što se tiče poetike, pretežni dio studija odnosi se na (a) idiopotiku: poetika Milorada J. Mitrovića (Lukić 2013), poetika Rajka Petrova Noga (Stojanović 2020), poetika Stanka Rakite (Šindić 1996), poetika Duška Trifunovića (Zubac 2013), poetika Petra Kočića (Novaković 2010) i (b) poetiku pojedinih djela: poetika i književnoistorijska kontekstualizacija romana Branka Ćopića (Pržulj 2017), poetika Belmanovog *Ponosnog grada* (Kovačević Zorica 2021). Tu je i poetika stiha: poetika ljubavnog pjesništva Matije Bečkovića (Popović 2012), poetika narodne ljubavne poezije (Šindić 2005), poetika prostora u romanu *Gluvne čini* Aleksandra Ilića (Đurković 2022).⁸ Nekoliko istraživanja posvećeno je poetskim postupcima kao što su tipovi oneobičenja u poeziji Ljubomira Simovića (Popović 2011), postupci književnog stvaranja (Sadžak 2016) i sl. Jedinični radovi odnose se na imanentnu poetiku (Sadžak 2018), poetiku čitanja (Pevulja 2020), poetiku ćutanja

(Martinović 2001), poetiku otetog svijeta (Arsović 2019), poetiku pripovijedanja (Šindić 2007), poetiku provokacije (Vurdelja 2018), poetiku romana (Petković 2018), poetiku stvarnosti (Šukalo 2002), poetiku tragičnog (Tica 2018), poetiku ukrštanja (Popović 1990), poetiku XX vijeka (Šukalo 1999), antipoetsku poetiku (Šindić 1994), Hajdegerovu poetiku (Đokić 2004), interakciju poetike i ideologije (Tutnjević 2011), poetike i didaktike (Šindić 1980), estetike i ideologije (Sadžak 2011) i dr. Nekoliko istraživanja dolazi iz edukativnog procesa. Tu su, između ostalog, jedna doktorska disertacija iz lingvostilistike (stilistika reda riječi u standardnom srpskom jeziku, Pale – Ćeklić 2012), tri iz poetike (Hajdeger i umjetnost: Hajdegerova poetika, Banjaluka – Đokić 2004; poetika i književnoistorijska kontekstualizacija romana Branka Ćopića, Pale – Pržulj 2017; poetika dnevnickog romana, Pale – Petrović 2018), jedan magistarski rad iz poetike (poetika Milorada J. Mitrovića, Istočno Sarajevo – Lukić 2013).

6. U Mostaru se radovima izdvajaju Pero Šimunović, Elbisa Ustamujić, koji su prije rata 1992. radili u Sarajevu, Perina Meić (1975–), Dijana Hadžizukić (1969–), Mirjana Popović (1950–) i Iva Beljan (1979–). Brojem i kvalitetom radova odskoče Perina Meić, koja je napisala šest radova sa poetikom u naslovu, a iz oblasti stilistike objavila dva priloga. Bimala je različite teme iz (a) poetike – postmoderna poetika na filozofskoj razini (2004), poetska i politička razmeđa novije hrvatske književnosti (2011), Andrićevi *Znakovi pored puta* i poetika mita (2016), filmskost poetike Josipa Mlakića (2018), Andrićevi autopoetski *Nemiri* (2018), poetika Veselka Koromana (2020), (b) književne stilistike – stilska traganja (2005), pogledi Stanislava Šimića na jezik i stil (2014). Sve je to uticalo na to da bude izabrana za člana Stiliističke komisije Međunarodnog komiteta slavista. Značajna je monografija Elbise Ustamujić *Oblici pripovijedanja u romanu Meše Selimovića* (2009, prvo izdanje 1990), koja predstavlja modifikovanu doktorsku disertaciju odbranenu u Zagrebu 1983. U knjizi se u centru pažnje nalaze vrste monologa (monolog protagoniste, ispovjedni monolog, unutrašnji monolog, monolog u slobodnom neupravnom govoru). Manji dio posvećen je dijalozima. Autorica je

⁸ Što se tiče lingvostilistike Republike Srpske, u analizi samo se na nekim mjestima spominju i dotiču autori radova iz toga entiteta jer se time detaljno bavio Goran Milašin u okviru ove monografije.

objavila i zbirku eseja *Tekst i analiza* (2004), čiji završni dio nosi naslov «Stilski presjeci». Dijana Hadžizukić bavila se tumačenjem poetike bosanskohercegovačke književnosti i u njenom okviru srpske književnosti. Jedan od radova glasi: *Poetski elementi u romanu Tuđe gnijezdo Huseina Bašića* (Hadžizukić 2018: 165–176). Hadžizukić je napisala nekoliko priloga o poetici prirode: *Vrisak prirode u ranim pripovijetkama Hamze Hume* (Hadžizukić 2018: 43–49) i *Semiotizacija prirode u pripovijetkama Hasana Kikića* (Hadžizukić 2018: 63–70), *Funkcija pejzaža u pripovijetkama Alije Nemetke* (Hadžizukić 2014: 39–49). Pero Šimunović posebno se interesovao za problem aktivizma i angažmana u hrvatskoj književnosti (*Kritika i hereza*, 1997; *Kritički zapisi*, 2003). Bio je protivnik utilitarnog dogmatizma socijalne literature. Najviše se zanimao za poeziju Stanislava Šimića. Iva Beljan je proučavala stilski pluralizam ljetopisa bosanskih franjevaca iz XVIII stoljeća (Beljan 2011). Istakla je da ljetopis okuplja različite stilove i njihove podtipove: znanstveni (u prvom redu istoriografski), administrativni (stil različitih kancelarija i pisarnica), književni u različitim vidovima (liturgijski, biblijski, homiletički, pjesnički, stil usmene književnosti). Mirjana Popović dala je doprinos bosanskohercegovačkoj stilistici radom *Standardni jezik i stilovi* (2007). Vrijedne su studije čiji su autori Merima Handanović, Marieta Maslač, Daliborka Prskalo, Selma Raljević, Ajla Sultanić,⁹ Rade Prelević (1937–1993, Stojan Vrljić (1950–2012) i dr. Što se tiče istraživanja u procesu edukacije, (a) odbranjene su dvije doktorske disertacije na temu: jezik i stil Nedžada Ibrišimovića (Šušić 2017) i jezik i stil Skendera Kulenovića (Šator 2016), (b) napisano je nekoliko magistarskih radova posvećenih problemima metastilistike i metapoetike: konceptualna metafora sa izvornom domenom «putovanje» u engleskom i bosanskom jeziku (Avdić 2011), konceptualna metafora vezana uz glagole vizuelne percepcije u bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku (Jarić-Bašić 2009), konceptualna metafora u inauguralnim govorima američkih predsjednika (Maslo 2013), poetika urbanog prostora kao književnoteorijski problem (Lubovac Đelilović 2017), (c) završen je

niz diplomskih radova iz različitih oblasti: kuća kao metafora propadanja u romanima *Konak Čamila Sijarića* i *Ugursuz Nedžada Ibrišimovića* (Čolić 2015), poetika grada u pripovijetkama Isaka Samokovlije (Plakalo 2015), poetika svjedočenja u prozi Emira Suljagića i Muhidina Šarića (Tucaković 2021), Šantićeva poetika ljubavne lirike (Kadić 2011).

Najjači i najperspektivniji istraživač iz Bihaća svakako je Šeharzada Džafić (1983–). Nakon što je odbranila diplomski rad na temu «Andrićevo viđenje i literarna prezentacija historije» (Bihać, Pedagoški fakultet, 2008), napisala je doktorsku disertaciju o postmodernističkoj poetici Irfana Horozovića i o tome objavila knjigu (2019). Bavila se problemom heterotopije (2018), topofobije i topofilije (2015), graničnim toposima (2016) i dr. U Bihaću djeluje Vildana Pečenковиć (1973–), koja je, između ostalog, objavila studiju o poetici soneta Skendera Kulenovića (Pečenковиć 2018).

U Tuzli se ističu Mevlida Đuvić (1974–), i to analizom narativnih konstrukata identiteta, feminističkog čitanja, slike drugog, konstrukcija narativnih identiteta, diskursa tijela (Đuvić 2004, 2005, 2016), Mirela Berbić Imširović (1983–), posebno analizom bosanskohercegovačke semiosfere i romana od 1945. do 1990, konstrukcijom prostora i graničnim subjektima, naracijom o izmještenosti, postmodernoj intertekstualnoj igri, predstavi o drugom, tumačenjima bosanskohercegovačke semiosfere, lirizacije prostora i vremena, toposa sjećanja i sl. (Berbić-Imširović 2020), Nedžad Ibrahimović (1958–), koji predaje teoriju književnosti i koji je autor rada o književnim pogledima Midhata Begića (Ibrahimović 2000), Bernes Aljukić (1982–) rodnim studijama, kognitivnom tumačenjem prostora i dr. Iz Tuzle dolazi niz diplomskih i magistarskih radova, npr.: kognitivnolingvistički pristup u analizi metafora sa zoonimskim sastavnicama u b/h/s i engleskom jeziku (Lutvić 2014), metafora u političkom diskursu u dnevnoj štampi u BiH u periodu od 2000. do 2015 (Osmić 2015), poetika pričanja Avde Međedovića (Fejzić 2017), poetika sjećanja u romanima *Čovekova porodica*, *Istorija bolesti* i *Jesenja violina* Tvrtka Kulenovića (Klepić 2019), polemički stil Danila Kiša (Bajraktarević 2015), upotreba metafora u političkom diskursu u njemačkoj i bosanskoj štampi (Puškarević 2014),

⁹ Za ove autorke nismo mogli utvrditi tačan datum rođenja.

jezik i stil Kočićeve *Sudanije* (Srabović 2011⁷).

U *Zenici* djeluje Muris Bajramović (1977–), autormonografije *Bosanskohercegovačka metaproza* (2010), u čijem se centru pažnje nalaze postmodernistički roman, ratno pismo, metafikcija i metaproza. O stilistici i poetici pisali su također Alica Arnaut (1977–), Aras Borić (1970–), Merima Handanović (1991–), Nejla Kalabušić (1998–), Edina Solak (1980–), Ikbal Smajlović (1984–) i dr.

Bošnjačka metastilistika i metapoetika dobijaju od 90-ih godina XX vijeka izrazitu orijentalističku boju. U tumačenju stila izdvajaju se pitanja kao što su: indijski književni stil – dominantne odlike u poeziji na perzijskom i osmanskome jeziku (Karahalilović Čatović 2011⁸), prevodi *Kurana* i stil kuranskog izraza (Ramić 2010⁹), stil kao argument – nad tekstom *Kurana* (Duraković [Esad] 2009), stil kuranskog izraza (Latić 2001), žurnalistički stil u turskom jeziku (Hadžić 2016¹⁰). Takvih radova ima još više o stilistici – arapska stilistika u Bosni (Duraković [Esad] 2000), arapska stilistika u djelu Hasana Kafije Pruščaka (Mujić 2005¹¹, 2007¹²), arapska stilistika u svjetlu *Kurana* i hadisa Allahova Poslanika (Ramić 2004¹³), gramatika i stilistika *Kurana* – sintaksički i semantički aspekti kuranskog iskaza (Jahić 2015), klasična arapska stilistika (Muftić 1995), arapsko-bosanski rječnik klasičnih arapskih termina – gramatika, književnost, stilistika, metrika (Mujić 2019¹⁴), stilistika *Kurana* u djelu Hasana Kafija Pruščaka (Fatić 2019¹⁵). U oblasti orijentalne poetike izdvajaju se radovi tipa: poetika klasične književnosti na orijentalno-islamskim jezicima – musammat forme kao kohezivni faktor (Duraković [Esad] 2013¹⁶).

Bosanskohercegovačka lingvostilistika, književna stilistika i metapoetika imaju niz specifičnosti u pristupu, metodi, postupku i obimu istraživanja.

II. Interakcija lingvistike, stilistike i poetike

7. Autori iz Bosne i Hercegovine razmatrali su i tumačili različite stilističke i poetičke tokove, pojave, kategorije, pojmove i termine. Neki od njih pokušali su da odgovore na pitanje šta je stilistika, koje vrste stilističkih istraživanja postoje i čime se stilistika razlikuje od srodnih disciplina.

Zdenko Lešić definiše stilistiku kao nauku koja proučava stilske karakteristike jezičkog izražavanja uopšte (Lešić 1992: 63). Značajno je njegovo tumačenje odnosa između lingvistike, stilistike i poetike. O kompleksnoj, objedinjujućoj, «integralnoj» stilistici, stilistici koja ujedinjuje nauku o jeziku i književnosti, razmišljao je Jovan Vuković. On je smatrao da je stilistika književnoistorijska nauka i da se razvijala na lingvističkoj istoriji te da lingvistički i literarni stručnjak mora u sebi objedinjavati ista osnovna lingvistička i literaturno-teorijska znanja, mora ih znati primjenjivati (Vuković 1968). Za Vukovića lingvostilistika nije ni jezička ni književna nauka, nego jedno i drugo. O integralnoj stilistici (integralnostilističkoj analizi) napisala je Mirjana Stojisavljević 2009. knjigu *Ka integralnoj stilistici* (470 s.). Autorka se zalaže za integralnu stilistiku kao jezičko-književnu disciplinu, nedjeljivu nauku o jeziku i nauku o književnosti, stilistiku koja ne zanemaruje kontekst i ideologiju, koja napušta raskid između tih disciplina i uspostavlja jedinstvo između njih u tumačenju književnog teksta. Ovaj se pristup ne može okarakterisati kao nova teorija iz više razloga: 1. obuhvata ono što u velikom obimu već pokriva lingvopoetika, 2. predstavlja ono što se u opštoj teoriji stilistike razmatra kao stilistika jezika i stilistika govora, 3. ne nudi nov pojmovni i terminološki instrumentarij, 4. nije izdiferenciran kategorijalni i pojmovni aparat, 5. nije razrađena hijerarhijska struktura, 6. nejasna je taksonomija, 7. ima karakter nacrt discipline koja tek treba da bude formirana, 8. više je namjera (naznaka čime se baviti) nego realizovani pristup. Pregled stilistike kao discipline daje Marina Katnić Bakaršić (2001). U njemu se polazi od jezika kao komunikacionog sistema i jezičkih funkcija, zatim se prelazi na prirodni jezik i odnos lingvističke stilistike i semiotike. Tu se ističe da kritička stilistika, koju izdvaja postmoderna misao, zajedno sa kritičkom diskurs-analizom predstavlja dio socijalne semiotike, koja proučava različite tipove diskursa. Iz oblasti dijahronijske stilistike izdvajaju se radovi Malika Mulića o stilu srpskih srednjovjekovnih životopisaca XIII i XIV vijeka (1972¹⁷) i srpskim izvorima pletenija sloves (1975). Razvoj funkcionalne stilistike detaljno je predstavio Branko Tošović (1988).

III. Lingvostilistička paradigma

8. U bosanskohercegovačkoj stilistici postoji više tumačenja njenog centralnog pojma – stila. Zdenko Lešić ga definiše kao način izražavanja, ukupnost raznolikih pojedinosti kazanih na način koji je svojstven piscu toga djela (Lešić 1992: 63). U drugom radu Lešić daje ovakvo tumačenje: «Stil bi [...] u našem kontekstu bio konkretna realizacija jezika u živoj riječi, prvenstveno pisanoj, koju karakteriše posebnost njene organizacije, sa skladno uspostavljenim odnosima njenih elemenata i izvjesnom doslijednošću njenog strukturiranja» (Lešić 1975: 142–143). Za Lešića stil je posebna i neponovljiva organizacija jezičkog izraza koju odlikuje izvjesna doslijednost i skladnost u uspostavljanju odnosa između pojedinih njegovih elemenata; stil je ono posebno i neponovljivo u našem govoru, onaj naročit način na koji se jezički izraz u trenutku govora strukturirao i koji se ne može ponoviti drukčije osim doslovno. Autor razlikuje dva nivoa – pojmovni i stilski iskaz: 1) pojmovni, tematski, koji je u izvjesnom smislu opšti, jer se može pojavljivati i u drugim iskazima, pa je zbog toga i ponovljiv, pošto mu se možemo vratiti i iznova ga iskazati, i 2) stilski ili stilistički, koji je poseban, jer se ne može odvojiti od datog jezičkog iskaza, zbog čega je i neponovljiv, pošto je samo u tom iskazu ostvaren (Lešić 1975: 143). Milivoje Minović (1924–1994) govori o dvije osnovne forme ostvarivanja jezika u kojima se većina jezika reflektuje – usmenom govoru (usmena riječ) i u pisanom kazivanju (pisana riječ) – Minović 1974: 27. Najuočljiviju razliku između njih on vidi u načinu realizacije: usmeni govor ostvaruje se fonacionim putem (u fiziološkom i akustičkom smislu), a pisano kazivanje ostvaruje se pomoću pisma (utvrđenog sistema znakova ustaljenog oblika za označavanje glasova, slogova ili riječi, već prema tome kakvog je karaktera pismo). Kao osnovni oblik «ekspozicije» usmenog jezika autor smatra dijalog. U pisanom kazivanju, zbog okolnosti u kojima se ova vrsta govora ostvaruje (sagovornik je odsutan, a poruka mora biti sasvim informativna), izostavljanje jezičkih jedinica je manje izraženo, a dolazi do izražaja promišljenost, planiranost i svjesnost. U osnovi i usmene i pismene realizacije jezika (i jednog i drugog načina govorenja) nalazi se opštenarodni

jezički sistem, jezičke forme koje su se u istorijskom razvitku jezika ustalile i egzistiraju u savremenom komuniciranju. U rijetke radove u kojima se više govori o globalnom raslojavanju jezika, čija je najznačajnija komponenta funkcionalnostilska diferencijacija, spada knjiga *Standardni jezik i stilovi* (2007) Mirjane Popović. U njoj se ukazuje na funkcionalno raslojavanje jezika u obliku više vrsta «govornih varijacija»: dijalekatske, varijantne, sociolekatske i stilske (Popović 2007: 116). Autorka ističe da individualno raslojavanje uključuje osobenosti i nijanse u govoru pojedinca (takav individualni stil obično se zove *idiolekt*), socijalno raslojavanje odslikava razlike u govoru društvenih grupa – uobičajen je termin *sociolekt* (govorne varijacije socijalnog karaktera izražavaju se na svim jezičkim nivoima, ali su najočiglednije u leksici), profesionalno raslojavanje je vezano za stručne jezike i žargon, situaciono raslojavanje uključuje niz momenata vezanih za status govornika, radno mjesto, porodicu, ispit, bolnicu, kućnu posjetu i dr., tematsko raslojavanje nastaje prema sadržaju, odnosno temi ili kontekstu. Sve to autoricu navodi na razmišljanje o standardnom jeziku kao lingvistički nejedinstvenom i nehomogenom jeziku. Nakon konstatacije da je jezička slojevitost uslovljena zahtjevima komunikacije koja se ostvaruje u usmenom i pisanom vidu Mirjana Popović prelazi na funkcionalnostilsko raslojavanje i dijeli stilove na književnoumjetnički, publicistički, administrativni, naučni, te razgovorni stil, koji se ponekad izdvaja u supstandard, te dodaje da je, iako svaki funkcionalni stil ima svoje jezičke specifičnosti, interferencija stilova prirodna pojava (Popović 2007: 116). U knjizi *Stilistika dramskog diskursa* Marina Kantić Bakaršić pokušala je da integriše stil i diskurs, odnosno da izvrši stilističku interpretaciju dramskog diskursa (Kantić Bakaršić 2003). Marina Kantić Bakaršić govori o raslojavanju jezika ali izdvaja samo socijalno, teritorijalno, individualno i funkcionalnostilsko (Kantić Bakaršić 2001: 57–68). Nažalost, ne navode se naši autori koji su se bavili ovim pravcima. Marina Kantić Bakaršić (2001: 70) ubraja sakralni stil (pored naučnog, administrativnog, razgovornog i književnoumjetničkog), koji se, zbog svoje komplekse prirode (obuhvata ne jedan, već sve funkcionalne stilove u oblasti religije) u

drugim pristupima naziva funkcionalnostilskim kompleksom ili jednostavno jezikom. U funkcionalne stilove uključuje se ono što ima međustilistički karakter i što izlazi iz okvira samo jednog funkcionalnog stila (reklamni) ili nema sistemski višedimenzionalni karakter kao pet klasičnih funkcionalnih stilova (stripovni). Sistem funkcionalnih stilova nekritički je proširen i drugim stilovima (retoričkim, esejističkim, scenarističkim). U knjizi *Elektra kao citat* (2006⁷) Nataše Glišić piše o tome kako je Danilo Kiš sačinio dramu na temelju istoimene Euripidove drame i kako je primijenio postupak otklona od prevoda Kolomana Raca toga djela. Centralni problem je intertekstualno citiranje. O jeziku bosanskohercegovačkih drama pisala je Amela Šehović, ali sa sociolingvističkog aspekta (Šehović 2012⁸). Glavni istraživački predmet bili su sociolingvistički fenomeni posmatrani u kontekstu drama kao vjernih ogledala jezika i društva određenog vremena. Među radovima posvećenim pojedinim funkcionalnim stilovima (izuzev književnoumjetničkog) izdvaja se monografija Lejle Nakaš o jeziku krajiških pisama,

izrazito lingvistički orijentisana, sa elementima bitnim za osvjetljavanje stila korespondencije (Nakaš 2010). Autorica konstatuje da ta pisma karakteriše određeni stepen konzervativnosti (ali starije jezičke crte nisu običan izraz težnje da se održi tradicionalni model jezičkog izraza, obraćanje tradiciji i starijim jezičkim oblicima). U analizi se ističe da je za ovu prepisku karakteristična tendencija ka stvaranju jedne vrste hibridnog stila: «U težnji za istim efektom razvijala se i posebna vrsta hibridnoga stila koja je podrazumijevala uplitanje simboličkih elemenata čakavske, odnosno kajkavske narječne strukture u jedan načelno zapadnoštokavski izraz starijeg tipa» (Nakaš 2010: 420). Za razvoj publicističke stilstike značajan je zbornik *Jezik štampe u Bosni i Hercegovini do 1918* (ur. Mevlida Karadža-Garić) iz 1981. godine i *Jezik i stil u sredstvima javnog komuniciranja* iz 1991. godine (ur. Branko Tošović). Razmatrani su i drugi aspekti funkcionalnih stilova, recimo: medijski jezik i stil (Arnaut/Solak 2010⁹), jezik i stil reklamnih poruka (Hodžić 2014¹⁰), jezik i stil vakufname (Solak 2008¹¹) i dr.

Selektivna literatura

1. Agić N. Generativna poetika i generativna teorija pripovijedanja. – Tešanj: Centar za kulturu i obrazovanje, 2000. – 295 s.
2. Bajramović M. Bosanskohercegovačka metaproza. – Sarajevo: Bookline, 2010. – 255 s.
3. Begić M. // Isaković A. Antologija bošnjačkog eseja XX vijeka. – Sarajevo: Alef, 1996. – S. 95–114.
4. Berbić-Imširović M. Bosanskohercegovačka semiosfera: roman od 1945. do 1990. godine. – Tuzla: Printcom, 2020. – 335 s.
5. Bosto S. Hermeneutička teorija jezika: problem jezika u filozofskoj hermeneutici Hansa Georga Gadamera. – Sarajevo: Veselin Masleša, 1987. – 134 s.
6. Dragomirović D. Od teorije do književnosti: priručnici iz teorije književnosti na srpskom jezičkom prostoru (1892–2010). – Banja Luka: Filozofski fakultet, 2014. – 183 s.
7. Duraković E. Traganje za književnim identitetom: poetika sjećanja i kritička samorefleksija // Pregled: časopis za društvena pitanja. – Sarajevo, 2010. God. 51, br. 3. – S. 11–51.
8. Duraković E. Arapska stilstika u Bosni: Ahmed sin Hasanov Bošnjak o metafori. – Sarajevo: Orijentalni institut. 2000. – 127 s.
9. Duraković E. Stil kao argument: nad tekstem Kur'ana. – Sarajevo: Tugra, 2009. – 394 s.
10. Džafić Š. Post/modernistička poetika Irfana Horozovića. – Sarajevo: Centar Samouprava, 2019. – 361 s.
11. Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković, N. Moderna tumačenja književnosti. Sarajevo: Svjetlost, 1981. – 335 s.
12. Đurić M. Priča, vrijeme i drveni mačevi: bosanskohercegovačka pripovijetka između dva svjetska rata – procijepi modernosti. – Tuzla: Printcom, 2016. – 193 s.
13. Filipović M. Devetnaest etida posvećenih Mihailu Mihailoviču Bahtinu: istraživanja o jeziku i čovjeku. – Svjetlost, 1995. – 215 s.

14. Hadžizukić D. Književna Hercegovina: ogledi o piscima i književnim pojavama. – Sarajevo: Dobra knjiga, 2014. – 201 s.
15. Hadžizukić D. Zapisi o bosanskohercegovačkoj književnosti. – Mostar: Fakultet humanističkih nauka Univerziteta «Džemal Bijedić», 2018. – 318 s.
16. Halilović S., Tanović I., Šehović A. Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik. – Sarajevo: Slavistički komitet, 2009. – 330 s.
17. Ibrahimović N. Aspekti teorije kritike u djelu Midhata Begića (doktorska disertacija). – Tuzla: [N. Ibrahimović], 2000. – 176 l.
18. Isaković A. Antologija bošnjačkog esejja XX vijeka. – Sarajevo: Alef, 1996. – 450 s.
19. Ivan F. Tajna umjetnosti. – Zagreb: Školska knjiga, 1976. – 223 s.
20. Ivan F. Uvod u estetiku. – Sarajevo: Svjetlost – Zavod za izdavanje udžbenika, 19802. – 257 s. [1. izd. 1972]
21. Jahić M. Gramatika i stilistika *Kur'ana*: sintaksički i semantički aspekti kur'anskog iskaza. – Sarajevo: Kulturni centar «Kralj Fahd», 2015. – 479 s.
22. Katnić–Bakaršić M. Stilistika dramskog diskursa. – Zenica: Vrijeme, 2003. – 245 s.
23. Katnić–Bakaršić M. Stilistika. Priručnik za studente. – Sarajevo: Ljiljan, 2001. – 384 s.
24. Kazaz E. Ćatićeva poetika liminalnosti // Diwan almanah JU Javne biblioteke. – Gradačac, 2008a, god. 11, br. 25–26. – S. 150–157.
25. Kazaz E. Zijina sintetična poetika: humanizam bez obala // Novi izraz: časopis za književnu i umjetničku kritiku. – Sarajevo, 2008b. Br. 39. – S. 153–161.
26. Kodrić S. Književnost sjećanja: kulturalno pamćenje i reprezentacija prošlosti u novijoj bošnjačkoj književnosti. – Sarajevo: Slavistički komitet, 2012. – 496 s.
27. Koljević N. Književni pogledi anglosaksonskih «novih kritičara» // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981. – S. 113–133.
28. Kovač N. Sociološki metod Lisjena Goldmana // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981b. – S. 183–200.
29. Kovač N. Strukturalistička kritika u Francuskoj // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981a. – S. 165–182.
30. Kovačević M. Gramatika i stilistika stilskih figura. – Sarajevo: Književna zadruha Drugari. – 228 s.
31. Kulenović T. Teorija recepcije // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981. – S. 221–236.
32. Lagumdžija R. Velika metafora: umjetnički likovi žena u djelima bosanskohercegovačkih pisaca. – Banjaluka: Glas. 1982. – 110 s.
33. Latić D. Stil kur'anskoga izraza. – Sarajevo: El–Kalem. 2001. – 425 s.
34. Lazarević Pr. Andrić o Bosni. – Banja Luka: Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, 2010. – 214 s.
35. Lazarević P. Čitanje kao preispitivanje. – Banja Luka: Glas. 1988. – 247 s.
36. Leovac S. Pripovedač Ivo Andrić. – Novi Sad: Matica srpska, 1979. – 285 s.
37. Leovac S. Razmatranja o književnosti i umetnosti. – Banja Luka: Glas srpski, 2000. – 260 s.
38. Leovac S. Traktat o književnosti. Sarajevo: Svjetlost, 1988. – 106 s.
39. Lešić Z. Čitanka – Teorija književnosti za I razred gimnazije i I razred četvorogodišnjih stručnih škola. – Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 1992. – 287 s.
40. Lešić Z. Fenomenološki pristup književnom djelu // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981. – S. 135–184.
41. Lešić Z. Jezik i književno djelo. – Sarajevo: Svjetlost, 1975 [1. izd. 1970]. – 320 s.
42. Lešić Z. Razvoj književnokritičke svijesti od kraja XVIII do kraja XIX stoljeća // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981a. – S. 5–36.
43. Lešić Z. Razvoj stilističke kritike // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981b. – S. 37–70.

44. Lovrenović I., Maksimović V., Prohić K. (prir.). Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u književnoj kritici. – Sarajevo: Svjetlost, 1984/1985. – 554 s.
45. Meić P. Smjerokazi: teorijske i književnopovijesne studije. – Zagreb – Sarajevo: Synopsis. 2012a. – S. 316.
46. Milanović B. Od realizma do moderne: ogledi i studije o književnim koncepcijama i ostvarenjima. – Sarajevo: Svjetlost, 1972. – 219 s.
47. Minović M. Uvod u nauku o jeziku. – Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 1974. – 201 s.
48. Muftić T. Klasična arapska stilistika. – Sarajevo: El-Kalem. 1995. – 260 s.
49. Mulić M. Srpski izvori «pletenija sloves». – Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Djela, knj. 50, Odjeljenje za književnost i umjetnost, knj. 2, 1975. – 99 s.
50. Muratagić-Tuna H. Jezik i stil Ćamila Sijarića: disertacija. – Novi Pazar: DaMad, 1993. – 192 s.
51. Nakaš L. Jezik i grafija krajišničkih pisama. – Sarajevo: Slavistički komitet, 2010. – 476 s.
52. Novaković N. Poetika i jezik u djelu Petra Kočića. – Banja Luka: Besjeda – Ars Libri, 2010. – 207 s.
53. Petković N. Jezik u književnom delu (varijacije na temu Opojaza). – Beograd: Nolit, 1975. – 455 s.
54. Petković N. Teorijska načela ruskih formalista // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981a. – S. 71–111.
55. Petković N. Tumačenja književnosti u Tartusko-moskovskoj semiotičkoj školi // Đurčinov M., Koljević N., Kovač N., Kulenović T., Lešić Z., Petković N. Moderna tumačenja književnosti. – Sarajevo: Svjetlost, 1981b. – S. 237–278.
56. Petrović A. Poetika dnevnčkog romana: doktorska disertacija. – Pale: A. Petrović, 2018. – 212 l.
57. Pevulja D. Čitanje poetika. – Banja Luka: Filološki fakultet. 2020. – 245 s.
58. Pirić A. Stil i tekst: stiloopisne interpretacije književnih tekstova XX stoljeća. – Wuppertal – Tuzla: Bosnisches Wort – Bosanska riječ, 2000. – 267 s.
59. Popović M. Standardni jezik i stilovi. – Beograd: Akademska štampa. 2007. – 139 s.
60. Popović R. Kalemi i izdanci: poetika ukrštanja kod Alekse Šantića // Godišnjak Instituta za književnost. – Sarajevo. Knj. 19. 1990. – S. 33–52.
61. Prohić K. Apokrifnost poetskog govora: poezija Maka Dizdara. – Sarajevo: Veselin Masleša, 1974. – 135 s.
62. Prohić K. Figure otvorenih značenja: a kritici pojmovnog pozitivizma. – (Zagreb: Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, 1976. – 159 s.
63. Prohić K. Filozofsko i umjetničko iskustvo. – Sarajevo: Veselin Masleša, 1985. – 314 s.
64. Prohić K. Mak Dizdar // Isaković A. Antologija bošnjačkog eseja XX vijeka. – Sarajevo: Alef, 1996. – S. 313–321.
65. Risojević R. Duhovni tragovi: Osvrti, prikazi, preispitivanja. – Banjaluka: Besjeda, 2008. – 215 s.
66. Rizvić M. Poetika bošnjačke književnosti // Duraković, Enes i dr. (ur.). Bošnjačka književnost u književnoj kritici. Knj. 1, Starija književnost. – Sarajevo: Alef, 1998. – S. 42–66.
67. Sadžak M. Imanentne poetike. – Banja Luka: Art print – Filozofski fakultet, 2018. – 197 s.
68. Saračević N. Internet–književnost: Književni tekstovi u hipermedijalnom diskursu. – Sarajevo: University Press, 2017. – 123 s.
69. Stojičić M. Andrić, koga ima. – Banja Luka: Besjeda, 2017. – 312 s.
70. Stojisavljević M. Ka integralnoj stilistici. – Banja Luka: Filozofski fakultet, 2009. – 470 s.
71. Šarčević A. Kritika filozofije i teorija moderne: filozofski fragmenti. – Sarajevo: Radio Sarajevo – Treći program, 1985. – 175 s.
72. Šehović A. Emotikoni i njihove funkcije u svakodnevnoj komunikaciji // Multimedijalna stilistika // Dojčinović D., Milašin G. (ur.). Multimedijalna stilistika. – Banja Luka – Grac: Matica srpska – Društvo članova Matice srpske u Republici Srpskoj – Institut za slavistiku Univerziteta «Karl Franc» – Komisija za stilistiku Međunarodnog komiteta slavista, 2018. – S. 167–174. [Slovenska stilistika. Uređuje Branko Tošović. Tom 2018/1]
73. Šehović A. Skraćivanje riječi na internetskim forumima // Tošović B. (Hg. Wortbildung und Internet. – Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität: Kommission für Wortbildung beim Internationalen Slawistenkomitee, 2016. – S. 405–418.

74. Šimunović P. Kritički zapisi. – Mostar : Hrvatsko kulturno društvo «Hum», 2003. – 228 s.
75. Šimunović P. Kritika i hereza (književno–kritički rad Stanislava Šimića). – Mostar: Ziral – Matica Hrvatska, 1997. – 158 s.
76. Šindić M. Poetika pripovedanja: kritika. – Banja Luka: Udruženje književnika Srpske, 2007. – 139 s.
77. Šipovac N. Tajne i strahovi Ive Andriće. – Beograd: Nova Evropa, 2008. – 627.
78. Šukalo M. Odmrzavanje jezika. – Beograd: Prosveta, 2002. – 326 s.
79. Šukalo M. Okviri i ogledala: pitanja teksta i konteksta. – Banja Luka : Glas, 1990. 240 s.
80. Šukalo M. Portreti: iz srpske književnosti u BiH. – Banja Luka: Matica srpska – Društvo članova Matice srpske u Republici Srpskoj, 2015. – 266 s.
81. Tošović B. (ur.). Jezik i stil sredstava informisanja. Sarajevo: Društvo za primijenjenu lingvistiku BiH – Filozofski fakultet – Institut za jezik – Odsjek za žurnalistiku FPN – Udruženje novinara BiH – Svjetlost, 1991. – 165 s.
82. Tošović B. Funkcionalni stilovi. – Sarajevo: Svjetlost. 1988. – 312 s.
83. Tubić R. Književnost i istorija. – Nova Pazova: Bonart, 2003. – 115 s.
84. Tutnjević S. Bosanski književni lonac: Razvoj i kontinuitet književnosti Bosne i Hercegovine. – Banja Luka: Matica srpska – Društvo članova Matice srpske u Republici Srpskoj, 2013a. – 209 s.
85. Tutnjević S. Nacionalna svijest i književnost Muslimana: O pojmu muslimanske/bošnjačke književnosti. – Beograd: Narodna knjiga – Institut za književnost i umetnost, 2004. – 174 s.
86. Tutnjević S. O pojmu «Književnost Republike Srpske» // Tutnjević S. Bosanski književni lonac: Razvoj i kontinuitet književnosti Bosne i Hercegovine. – Banja Luka: Matica srpska – Društvo članova Matice srpske u Republici Srpskoj, 2013b. – S. 181–197.
87. Ustamujić E. Oblici pripovijedanja u romanu Meše Selimovića. – Mostar: Univerzitet «Džemal Bijedić», 20092. – 296 s.
88. Ustamujić E. Tekst i analiza: istraživanja. – Mostar: Univerzitet «Džemal Bijedić», 2004. – 180 s.
89. Vajzović H. Orijentalizmi u književnom djelu: lingvistička analiza. – Sarajevo: Institut za jezik, 1999. – 407 s. [Posebna izdanja, knj. 9, Orijentalni institut: Posebna izdanja, knj. 22]
90. Vučković R. Poetika hrvatskog i srpskog ekspresionizma, 1979 . – Sarajevo: Svjetlost. – 419 s.
91. Vučković R. Velika sinteza: o Ivi Andriću. –Sarajevo: Svjetlost, 1974. – 546 s.
92. Vuković J. Obrisi savremene nauke o jeziku i granicama stilistike // Pitanja savremenog književnog jezika. – Sarajevo, 1968. – Sv. 6. – S. 95–106.